

основу правової свідомості і правової культури – основне підґрунтя правової держави.

Список використаних джерел

1. Селіванов А. Проблеми законотворчості і Конституційний Суд України. Голос України. 2004
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: Підручник: Харків: Консум, 2010. 525 с.
3. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти): Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-є вид., змін. й доп. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 524 с.
4. Платон Держава / пер. З давнього. Коваль Д.: Основи, 2000. 355 с.
5. Платон. Закони: Збірник творів в 4 т., Т. 4 / Пер. с давньогрец. заг. ред. А. Ф. Лосева, А. А. Тахо-Годи: М.: Мысль, 1994. С. 71-437.

Івах М.

*студентка / курсу юридичного факультету
Тернопільського національного економічного університету
Науковий керівник: д.і.н., професор кафедри
теорії та історії держави і права ТНЕУ Грубінко А.В.*

РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА ПРО МОВИ В УКРАЇНІ В ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ: ЗДОБУТКИ, ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Українська мова пройшла свій особливий шлях до утвердження статусу державної. Слід зазначити, що цей шлях вона проходить й досі у житті українського соціуму. Оскільки Радянський Союз був вкрай русифікованим, то, відповідно, така проблема спіткала в тому числі й УРСР. Тут варто згадати 1989 рік, коли Україна прийняла як ніколи важливий закон «Про мови в Українській РСР». Він передбачав собою встановлення української мови як державної. «Відповідно до Конституції Української РСР державною мовою Української Радянської Соціалістичної Республіки є українська мова. Українська РСР забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя. Республіканські і місцеві державні, партійні, громадські органи, підприємства, установи і організації створюють всім громадянам необхідні умови для вивчення української мови та поглибленого оволодіння нею».[1]. Саме цей закон регулював будь-які мовні питання у період з 1991 по 1996 роки, але втратив офіційну чинність у 2012 році з виходом одного з найнеоднозначніших та найскандальніших законів за всю історію незалежної України – Закон “Про засади державної мовної політики”, або ж просто – Закон Ківалова-Колесніченка.

Та йому передувала низка інших, не менш важливих законів. Зараз можна виділити: статтю 10 Конституції України, Рішення КСУ від 14.12.1999, Європейська хартія регіональних мов або мов меншин, Указ Президента України “Про концепцію державної мовної політики” від 15.02.2010, Закон Ківалова-Колесніченка, а також Закон України “Про освіту”.

Початок 90х років приніс вагомі здобутки до культурного життя країни, адже прийняття незалежності відіграло багатообіцяючу роль. Загалом, розширилася сфера вжитку української мови в освіті, науці, пресі, державних структурах, діловодстві, ЗМІ, церквах та шоу-бізнесі; було запроваджено обов'язковий іспит з української мови у ВНЗ України. Багато російськомовних

шкіл і дошкільних закладів стали україномовними. Варто зазначити, що це був період найуспішнішого розвитку україномовних виконавців, зокрема Братів Гадюкіних, Андрія Миколайчука, Ірини Білик, Юрка Юрченка і звісно ж найпопулярніших – "Океан Ельзи", ВВ, Скрябіна та інші. Взагалі, їхні пісні набули такого шаленого визнання саме через використання рідної українцям мови. Отже тут можна визнати, що дійсно, мовні закони приносили хороші результати, але була головна проблема – мовне питання для тогочасної політики мало більше маніпулятивний характер. Візьмемо до уваги вибори 1994 року. Тоді Леонід Кучма у своїй передвиборчій кампанії умовно поділив країну на російськомовне та україномовне населення, тим самим піднявши мовне питання аби отримати підтримку серед населення. Так, наприклад, у своїй книзі "Україна- не Росія" він зазначив, що "одним із найважливіших параметрів держави є державна мова. В Україні, це природно, українська.»[2] Саме маніпулятивний проявляється в тому, що будь-які подібні усні висловлювання зафіксовані лише з україномовною публікою. У всіх інших ситуаціях, він згадує українську мову лише тоді, коли одночасно говорить про особливу роль російської. Та навіть якщо не брати до уваги публічні висловлювання, був ряд інших, не менш важливих проблем, як, наприклад, те, що урядовці Кучми обкладали україномовні книги майже найвищим податком у світі і відповідно, українське книговидання просто не могло конкурувати з російським.

Наприкінці 1990-х років населення дійшло певного консенсусу у питанні двомовності, а саме 1996 року була затверджена десята стаття Конституції України, у якій йдеться про те, що державною мовою України є українська, їй забезпечується всебічний розвиток і функціонування в усіх сферах суспільного життя на всій території України, а російській мові та іншим мовам національних меншин було гарантовано вільний розвиток, використання і захист [3]. У тому ж 1996 році Міністерство освіти України затвердило нову концепцію гуманітарної освіти, важливими складовими якої стали запровадження нового покоління україномовних підручників та обов'язковий іспит з української мови при вступі в усі навчальні заклади України. Ці кроки були з розумінням сприйняті суспільством і не викликали жодних суперечок та збурень. А вже 1999 року у "Віснику Конституційного Суду України" та в інших офіційних виданнях було опубліковане офіційне тлумачення Конституційного Суду першої частини десятої статті Конституції.

Окрім статті в Конституції, можна відзначити, що Віктор Ющенко в останні дні перебування на посаді Президента України видав указ "Про Концепцію державної мовної політики". Цей указ мав неабияке значення для збереження української мови, адже в ньому зазначається: " Громадяни України, незалежно від етнічного походження, переконань та займаної посади, повинні володіти українською мовою як мовою свого громадянства. Володіння державною мовою або її розуміння в обсязі, достатньому для спілкування, є неодмінною умовою набуття громадянства України. Володіння українською мовою посадовими і службовими особами органів державної влади та органів місцевого самоврядування є однією з обов'язкових умов для зайняття відповідних посад. Положення Конституції України зобов'язують посадових і службових осіб застосовувати державну - українську мову як мову офіційного спілкування під час виконання ними службових обов'язків, у роботі і в

діловодстві тощо органів державної влади, представницького та інших органів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, а також у навчальному процесі в державних і комунальних навчальних закладах України.»[4] Варто зазначити, що указ не просто спрямовується на виключно українську мову, він передбачає і дозволяє використання будь-якої мови національних меншин і навіть більше, кожна людина, яка певним чином дискримінує чи то українську, чи то мову меншин, має понести за це відповідальність.

Головна проблема цього указу полягає в тому, що він не привів до абсолютної солідарності не лише з боку російськомовних українців, але й з боку народних депутатів, а порушення указу нардепами призводило до агресії від інших. Наприклад, виступи таких політиків як Антон Кіссе, Олександр Долженков, Сергій Матвієнков (який, до речі, навідріз відмовився виступати українською і покинув сесійну залу), Наталія Королевська та інші. Проте, найскандальнішим був виступ Колесніченка у 2012 році, який почав розмовляти російською під час обговорення кандидатури на посаду спікера від Партії регіонів Володимира Рибак. Тоді депутати від партії "Свобода", а саме Ірина Фаріон та Ігор Мірошніченко, закликали нардепа розмовляти українською, на що він ніяк не відреагував, а регіонали почали відповідати такою ж агресією. Це привело до того, що весь час, поки виступав Колесніченко, під трибуною тривала бійка. Але загалом на президента Ющенка покладались великі надії саме на зміну мовної політики. Та, аналізуючи весь період президентства, можна зробити висновок, що українська мова й дійсно посіла важливіше значення у житті країни, але й також вирішення мовного питання характеризувалось непослідовністю, суперечливістю і, значною мірою, декларативністю.

У 2005 році секретар Ради національної безпеки та оборони Петро Порошенко зробив свої «знамениті» мовні заяви, які зводилися до зупинення процесу закриття російських шкіл, відновлення груп у вищих навчальних закладах з російською мовою навчання, створення телевізійного каналу і радіостанцій для російськомовних громадян України. Через тиждень після цього, ніби за певним планом, ще один член президентської партії «Наша Україна», Державний секретар України (так тоді називався керівник президентської адміністрації) Олександр Зінченко надіслав Прем'єр-міністрові Юлії Тимошенко проект указу «Про захист прав громадян на використання російської мови та мов інших національностей в Україні», яким передбачалося затвердити перелік населених пунктів, на території яких у роботі місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування поряд з державною застосовується російська або мови інших національностей України, а також доручалося Кабінетові Міністрів України й іншим центральним та місцевим органам виконавчої влади внести до професійно-кваліфікаційних характеристик державних службовців положення про обов'язкове володіння, крім державної, російською мовою або мовами інших національностей.

У тому ж 2005 році перший заступник міністра закордонних справ України Антон Бутейко підписав розпорядження, яким зобов'язав українських дипломатів, працівників Міністерства закордонних справ України в усіх установах міністерства використовувати державну мову. Та вже через декілька років, Віктор Ющенко почав активно писати листи до Генпрокуратури,

прем'єр-міністра та інших з вимогою дотримуватись чинного законодавства про мови посадовими і службовими особами органів виконавчої влади під час виконання ними службових обов'язків. Він підкреслив, що володіння ними українською мовою має стати на практиці, а не на папері однією з обов'язкових умов для зайняття відповідних посад. Президент знову нагадав про необхідність прискорити створення спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань державної мовної політики. Президент також запропонував заснувати мережу якісних та доступних курсів державної мови. Указ «Про Концепцію державної мовної політики» вважається найкращим мовним актом останнього 20-річчя, але як я вже зазначила раніше, його головна проблема- недотримання з боку населення і зараз цей закон більше мертвий, ніж живий, хоча й чинний.

Згаданий вище указ почав ігноруватись під час президентства Януковича. Саме тоді Вадим Колесніченко та Сергій Ківалов внесли законопроект “Про засади державної мовної політики” (Закон Ківалова-Колесніченка) від липня 2012 року. Він приніс дуже бурхливу реакцію населення, бо взагалі, цей закон не обмежував використання української мови, але він суттєво розширював використання мов національних меншин (якщо кількість носіїв цих мов не менше 10% від населення певного регіону, а в окремих випадках й менше 10%), в першу чергу це стосувалось, звісно ж, російської. Закон включає в себе поняття державної та рідної мови. Отже, державна- українська, а рідна- “перша мова, якою особа оволоділа в ранньому дитинстві”. [5] Тобто тут йдеться про те, що українська не розглядається як рідна мова для українського народу загалом. Крім того, він був прийнятий з порушенням регламенту, адже офіційно було оголошено, що за законопроект про засади державної мовної політики проголосувало 234 депутати, але “як з'ясувалося, один із депутатів, який голосував за законопроект, офіційно перебував в цей час у відпустці, ще один – був у відраженні, ще один – хворів, інші 59 парламентарів, голоси яких були “за”, на це засідання були письмово не зареєстровані” [6]. До підписання Януковичем, цей законопроект зазнав ніщівної критики з боку 67 інституцій (Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України і профільні установи НАН України) і навіть Венеціанська комісія заявила, що законопроект не в змозі забезпечити належний баланс між розвитком і використанням державної мови як об'єднуючого чинника в житті суспільства та розвитком і захистом мов меншин. Однак, авторів закону мало хвилювала думка та оцінка експертів і прийняття закону було більше схоже на комедійне шоу, ніж на серйозне рішення. Адже чи можна було довірити підготовку закону про збереження рідної мови та усунення проблеми двомовності людям, які у 2012 році приходили до Верховної ради України у футболках з надписом “За русский язык! За наше единство!»? Але на шляху до ухвалення ще існувала головна перепона того часу - «Концепція державної мовної політики», затверджена указом президента Віктора Ющенка 15 лютого 2010 року.

Сам закон був зареєстрований у 2011 році. Загалом, весь 2011 рік був своєрідною спробою утиску української мови. Варто згадати, що у 2011 році КСУ затвердив поправки, внесені, звісно ж, Віктором Федоровичем Януковичем до закону України “Про судоустрій і статус суддів”, де від цієї дати передбачалось використання в судах, поряд з державною, мов нацменшин. Та

повертаючись до закону Ківалова-Колесіченка також хотілося б звернути увагу на експертний висновок авторства професора Києво-Могилянської академії Володимира Василенка, «цей законопроект є результатом виконання політичного замовлення російської влади і продуктом правового шахрайства. Його мета – витіснення української мови з усіх сфер суспільного життя спочатку на частині території України, а потім – знищення української мови і на решті території України. Це – стратегічна мета» [7].

Досить промовистою є заява лідеру Меджлісу кримськотатарського народу Мустафа Джемільєв, який сказав, що “ Закон про “Засади державної мовної політики”, прийнятий напередодні, є неприйнятним для кримських татар”. А трохи пізніше, Герой України, “батько незалежності” Левко Лук'яненко сказав: “Закон України «Про засади державної мовної політики» дає базу п'ятій московській колонії в Україні. Спрямований на розкол Української держави. Наша нинішня влада під керівництвом Москви продовжує русифікацію країни. Немає сумнівів, що цей закон спрямований розколювати суспільство. Українська нація — постгеноцидна, постколоніальна. Росія 340 років мордувала Україну. І та п'ята колона, що існує в Україні під керівництвом Москви, продовжує русифікацію. Цей закон підводить законодавчу базу під антиукраїнську русифікаторську діяльність тої п'ятої московської колонії” [8].

Загалом, безліч руйнівної критики, різких висловлювань з боку нардепів, прохання багатьох міських та обласних рад до президента не підписувати закону, безліч громадських протестів не допомогли вирішити ситуацію і закон почав діяти з 10 серпня 2012 року. Головна проблема тут зрозуміла, адже як Ківалов, так і Колесніченко спрямовані на російський лад і тому тут майбутнє України було цілком очевидним, якщо б 13 лютого 2015 року КСУ не відкрив провадження за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України. Вирішення справи тривало цілих 3 роки, але все ж 28 лютого 2018 року Закон “Про засади державної мовної політики” втратив свою чинність.

Тут постала ще одна, не менш важлива проблема – який закон тепер регулює мовну ситуацію в Україні. З 28 лютого цей закон не регулює мовне питання, а отже зараз у нас є стаття 10 України, Указ Президента “Про концепцію державної мовної політики” та Європейська хартія регіональних мов або мов меншин. Але яка заміна прийшла Закону Ківалова-Колесніченка? Станом на жовтень 2018 року існувало 4 законопроекти: 5556 (ініціатор-Ярослав Лесюк), 5669, 5670 (співавтори двох законів- Микола Княжицький та Ірина Подоляк) та 5670-д (спільним напрацюванням парламентського комітету з питань культури і духовності та громадськості). Найбільш вдалим вважається закон 5670-д, який і було прийнято у першому читанні 4 жовтня 2018 року та (з численними поправками) у другому читанні і в цілому – 25 квітня 2019 року. Голова Верховної Ради Україн А. Парубій 14 травня 2019 року підписав цей закон. Після чого він був направлений на остаточний підпис Президенту України.

Законом передбачається створення інституту уповноваженого із захисту державної мови, Проект передбачає, що українською мовою має володіти кожен громадянин України, а також усі претенденти на українське громадянство. Українською мовою мають розмовляти усі високопосадовці та керівники силових структур. Також українська обов'язкова для депутатів усіх

рівнів, суддів, адвокатів, керівників вузів, медпрацівників тощо. Відповідно до проекту закону, українською мовою мають проводитись усі засідання, зустрічі тощо у владних органах та установах – як центральних, так і регіональних. За порушення закону пропонується ввести адміністративну відповідальність, за “публічне приниження і зневагу до державної мови” передбачається кримінальна відповідальність, яка є аналогічною нарузі над прапором, гербом та гімном, тобто тим хто порушить цей закон потрібно буде заплатити штраф у розмірі 850 гривень/арешт до 6 місяців/ув'язнення до 3 років [9].

Отже, зараз майбутнє української мови залежить від того, чи приймуть закон 5670-д “Про забезпечення функціонування української мови як державної”, чи оберуть інший варіант. Водночас слід зазначити, що і цей закон вважається спірним. До прикладу хотіла б навести виступ львів'янки, доктора філологічних наук та депутата від партії ВО “Свобода” Ірини Фаріон. 5 жовтня 2018 року, Ірина Дмитрівна вщент розкритикувала закон 5670-д. Хочу зауважити, що критика була не упереджена, адже Фаріон наводила факти, читала, на її думку, “абсурдні” пункти законопроекту. Перш за все вона зазначає, що це своєрідне продовження Закону Ківалова-Колесніченка, опираючись на пункт 2 статті 1: “Статус української мови як єдиної державної мови не може бути підставою для заперечення мовних прав і потреб осіб, що належать до національних меншин.”, тим самим вона підтвердила свою думку про те, що це “абсолютний синонім закону Ківалова-Колесніченка”, бо ж там це стаття 6.А також навела до прикладу цікаву ситуацію: людину на касі обслуговують “мовою окупанта”, на вимогу розмовляти українською мовою, касир процитує саме цей пункт зі статті 1. А якщо людина піде в суд відстоювати свої права, то суд вона програє. Наступним пунктом у промові вона зробила мови навчання в освітніх закладах. Для цього провела паралель, що у законі 5669 навчання має бути виключно українською, а мова нацменшин вивчатиметься як окремий предмет, а от у законі 5670-д національні меншини мають право навчатись своєю рідною мовою. Ірина Дмитрівна зачитала на весь зал прізвища тих, хто вніс правки до закону, ініціювавши навчання мовами нацменшин, серед них А. Парубій, І. Кириленко, О. Сироїд, І. Геращенко, С. Соколов та інші. Саме ця стаття закону нічим істотно не відрізняється від Закону Ківалова-Колесніченка. Та найцікавіше це те, що із 59 статей у двадцятьох можна вживати іншу мову [10]. Щоправда, це опис законопроекту з боку Ірини Фаріон, а з боку Миколи Княжицького все виглядає інакше.

Тим не менше, Україна стоїть на певному роздоріжжі у питанні мовного законодавства. За весь період незалежності були свої здобутки та свої недоліки, кожен президент незалежної України мав на меті свої плани та задуми, балотуючись на пост президента, але, на мою думку, регулювання мовного питання до цих планів не входило. А могло входити лише у випадку, якщо це було не на користь української (як це було за період президентства Віктора Януковича). Після прийняття нового закону про мову можемо лише чекати і сподіватись, що українці приймуть вірне рішення і зрештою вже через деякий час ми побачимо, що мовне питання регулюється на найвищому рівні і проблема двомовності хоча б частково, але буде усунена.

Список використаних джерел

1. Закон УРСР №8312- XI від 28.10.1989 “Про мови в Українській РСР”. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T831200.html
2. Кучма Л. Д. “Україна-не Росія”. Переклад з рос. на укр. Ірина Пашенко, Олександр Руденко-Десняк. URL: <https://www.e-reading.club/book.php?book=1024731>.
3. Указ Президента про Концепцію державної мовної політики URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161/2010>.
4. Закон “Про засади державної мовної політики”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>.
5. Українська правда. “Законопроект про мову приймали “мертві душі” 06.06.2012. <https://www.pravda.com.ua/news/2012/06/6/6966094/>
6. Уніан. “Експерти розкритикували Закон Ківалова-Колесніченка вщент”. 23.09.2011. URL: <https://www.unian.ua/culture/545964-zakonoprojekt-kivalova-kolesnichenka-eksperti-rozkritikuvali-vschent.html>.
7. Левко Лукьяненко. “Мовний закон” розколює суспільство” URL: <https://www.youtube.com/watch?v=5861J6RbTrE>.
8. Проект Закону “Про забезпечення функціонування української мови як державної”. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61994
9. Ірина Фаріон про загрозу мовного законопроекту 5670-д. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61994.

Канахівська Л.

студентка I курсу юридичного факультету

Тернопільського національного економічного університету

Науковий керівник: д.і.н., професор кафедри

теорії історії держави і права ТНЕУ Грубінко А.В.

ХРИСТІЯНСЬКА ПРАВОВА ТРАДИЦІЯ ЯК КАТЕГОРІЯ ТЕОРІЇ ПРАВА

Розвиток українського суспільства як демократичної системи значною мірою залежить від глибини теоретичного осмислення явищ і процесів його багатогранної, суперечливої реальності, в тому числі й духовної. Соціальні зміни у нашій державі, що відбулися впродовж останніх десятиліть, призвели не тільки до ламання багатьох суспільних, політичних, економічних стереотипів, але й до руйнування усталеного світогляду в значній частини громадян. Ці зміни стали поштовхом до пошуку нового сенсу життя, виникнення нових потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій. Звідси й необхідність наукового обґрунтування ціннісних основ духовного відродження нації у контексті світової соціокультурної системи, що актуалізує звернення до релігійних цінностей, зокрема християнських.

Християнська релігія була і значною мірою продовжує залишатися вагомим чинником розвитку правових систем держав, які відносять себе до європейської цивілізації.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування християнської правової традиції як категорії теорії права.

У межах статті ми вважаємо за необхідне артикулювати деякі аспекти цього впливу: